keramiske noter 46/2017
23. årgang

Keramikkens Venner

"Jeg har kastet mig i Armene paa Ceramikken"[1]

Peder Rasmussens bog om J.F. Willumsens Familievase

Af Teresa Nielsen

Over årene er det begrænset, hvad der har været skrevet om dansk keramik. En lille stribe bøger lyser op i kraft af deres indsigtsfulde kombination af indsamlet viden, evne til for alvor at bruge øjnene, en levende fortælling og en stærk faglig indsigt. De er skrevet af keramikeren Peder Rasmussen (f. 1948), landets fremmeste formidler af vores keramikhistorie.

Det startede i 2002 med bogen "Kählers Værk" - det samlende overblik over generationer af kunstnere og håndværkere omkring et højdepunkt i dansk keramikhistorie, det i dag hedengangne Kählers værksted i Næstved. På samme tid stod Peder Rasmussen for den store udstilling "Kähler Keramik", der blev et tilløbsstykke på Kunstindustrimuseet (fra 2011 Designmuseum Danmark). Efterfølgende blev den vist på Vejen Kunstmuseum, hvor den også trak fulde huse – vel fordi der i stort set alle danske hjem på et eller andet tidspunkt har stået et Kähler-værk. Over 100 begejstrede tilhørere nød på Vejen Kunstmueum hans foredrag om værkstedet.

I 2006 fulgte Peder Rasmussen op med bogen "Reistrup", hvor han satte fokus på en enkelt af Kählerværkstedets kunstnere, Karl Hansen Reistrup, som han til gengæld perspektiverede, så værkstedsproduktionen blev sat ind i en kontekst af store udsmykninger, repræsentation på verdensudstillinger og meget andet. Det følgende år var Peder Rasmussen behjælpelig med udvælgelsen af værker til Vejen Kunstmuseums udstilling om netop Karl Hansen Reistrup.

Som en trilogi, der gradvist zoomer ind, udkom i sensommeren 2016 "Familie på træben – om J.F. Willumsens *Familievase*" – en bog med omdrejningspunkt i ét eneste værk. Og hvilket værk! Peder Rasmussen tager her livtag med et hovedværk i dansk kunsthistorie – et værk, som der over årene er sagt og skrevet en del om, for og imod. Der står om det monumentale stykke keramik en mystik, som bogen heldigvis ikke fjerner. Til gengæld skaber den en kontekst, der giver mange nøgler til en forståelse.

Med kronologien som ramme, fra 1890 og fire år frem, ser og læser vi om den nære familie og det Paris, som Willumsen drog til i foråret 1890 og hvor "Familievasen" siden blev til på impulser fra mange sider. I bogen er hovedvægten lagt på den symbolistiske kreds, Nabierne og især Paul Gauguin. Skal man her ønske sig noget mere, ville det være et kapitel om keramikkens plads på den danske og internationale kunstscene i tiden omkring 1890… Uden den helt store forståelse havde den danske kunstnerkeramik haft sin vigtige mønstring med Dekorationsforeningens værker på den nordiske udstilling i 1888 i København. Mon eksperimenterne fra 1884 og frem, hvor Paul Gauguins danske bekendte som Karl Madsen og Th. Philipsen blandt de involverede, var medvirkende til, at Gauguin i Paris i 1886 begyndte at arbejde med keramik på Ernest Chaplets værksted? Havde Gauguin valgt stentøjet og den farveskala, der bød sig hos Chaplet, eller var det først og fremmest formen, der betød noget for ham? Uden keramisk fagkundskab oplever de fleste beskuere vel først og fremmest hans helt anderledes skulpturelle brug af leret. I kølvandet på fascinationen af Østen blev der de sidste årtier af 1800-tallet i den franske hovedstad primært samlet på og eksperimenteret med højtbrændt stentøj… Har Willumsen som ufaglært været ligeglad med skelnen mellem højt- og lavtbrændt? Valgte han de lave brændinger, fordi det var dem, han selv kunne arbejde med? I de lavere brændinger byder glasurerne på et langt bredere farvespekter – og man er teknisk set tættere på de værker, som Willumsen var betaget af – samlinger af ældgammel ægyptiske og assyriske keramik på Louvre. Måske var han med en billedhuggers og malers blik indledningsvis primært optaget af formen og glasuren som farvelægning – stentøjet tog han få år senere livtag med.

[1] Brev fra J.F. Willumsen til Johan Rohde 7.6.1891 – side 145 hos Peder Rasmussen.

På side 78 tager Peder Rasmussen fat: ”Nu skal vi i gang med den vase.” Det blev sønnen Jan Bjørns fødsel, der satte det hele i gang, da Willumsen den 25. januar 1891 modellerede det lille væsen. I et brev af 26. marts samme år fortalte hans hustru Juliette, at han var ved at skildre ”ham selv, mig og lille Jan”. Det udviklede sig til det, som Peder Rasmussen kalder ”et slags fritstående relief”. Her er faktisk slet ikke tale om en vase, for formen har ingen bund, og den er ikke glaseret på indersiden. Kunstneren anviser, at den skal udstilles ved 130 cm, så hans og Juliettes ansigter er i øjenhøjde. Willumsen har slet ikke forestillet sig, at man skulle kigge ned i den – fortællingen ligger udenpå og kan opleves fra flere sider – nogle mere levende end andre, men alle omhyggeligt bearbejdet. Tankevækkende sammenkæder Peder Rasmussen seancerne, hvor Willumsen sidder portrætmodel for kollegaen Anna Marie Carl Nielsen, med spiren til ”Familievasens” keramiske portrætter: Det går trægt med portrætmodelleringen, og Willumsen foreslår hende at tage springet ud i et polykromt keramisk portræt. Hun ender med at slå portrættet ned, og som udøvende kunstner hæfter forfatteren sig ved, at Willumsen får overdraget leret, så hendes portræt af ham i materialet lever videre i hans eget selvportræt!

Meningen med ”Familievasen” talte mildest talt uklart til hans samtid, hvor både de nære venner og lægmand stod uforstående – for andet år i træk var kunstneren på Den Frie Udstilling ude i noget af en skandalesucces, hvor det fortsat er svært at finde hoved og hale. Som skribent og filosof kan Willumsen til tider være vanskelig at følge, men når værket udstilles, kommer det til at stå åbent for beskueren, og lige så mange subjektive tanker, kunstneren har lagt i det, mindst lige så mange andre subjektive tanker har der over årene ligget hos de mange, der har givet sig tid til at fordybe sig i dette gådefulde værk. Afslutningsvist lød det i en TV-serie i 1970’erne: ”If you’re confused now, you won’t be after the next episode of SOAP…” Der skal vist mere end nogle episoder til, om der nogensinde kan blive endegyldig klarhed over meningen med ”Familievasen”!

Det helt særlige ved Peder Rasmussens bog om ”Familievasen” er, at han i høj grad trækker på egne erfaringer som kunstner, når han eksempelvis ræsonnerer, at krukkens form er præget af Willumsens trange arbejdsrum, og at dens højde forholder sig til den højde, man kan overskue under arbejdet. Eller han forestiller sig, hvordan fragmenter, som måske et par skårne træfødder, kan være taget ind for at støtte op om portrætterne og spare ler – og måske over tid er blevet en del af kompositionen. Et reelt bud ligesom Auguste Rodin kunne finde på at sammensætte en lille skål med en fragment af en figur.

Indsigtsfuldt og ret nørdet fortæller Peder Rasmussen om lermasser, brænding og glasur, der for lægmand er som et ufatteligt eventyr, der gradvist konkretiseres. På en eller anden måde står det fast, at ”Familievasen” blev brændt på den berømte franske keramiker Theodore Decks værksted i Paris. I bogen læser vi, at værkstedet på Verdensudstillingen i 1867 modtog sølvmedalje for en helt særlig blå glasur, ”Bleu de Deck”. Forfatteren lægger to og to sammen og foreslå, at det netop er den, der er brugt til de to voksenportrætter. En gengivelse af en af Decks blåglaserede krukker fra 1867 er helt overbevisende! Videre fortælles, at Theodore Deck i 1887 udgav bogen ”La Faïence”, der er tilegnet islams pottemagere. Et eksemplar tilhørte Willumsen, der på Louvre var særlig optaget af ”Buekyttefrisen”, fajance fra det femte århundredes Mesopotamien. Også den egyptiske kunst havde dér fanget hans blik – en verden vi i dag kan opleve på Glyptoteket, men i 1890-91 havde Willumsen ikke den mulighed. Hans første konkrete møde med de egyptiske skulpturer og keramik må formodes at være sket i Paris. Da han for Anne Marie Carl Nielsen ville anskueliggøre keramikkens polykrome muligheder, modellerede han, som sit første stykke glaseret keramik, et lille egyptisk øje, der minder meget om et fragment fra samlingerne på Louvre.

Om lermassen har Willumsen fortalt, at han hentede materialer ”… om Natten nede i Gaden paa Byggepladsen overfor. Det var almindelig Sand og Murstensbrokker som jeg malede paa Kaffemøllen og blandede.” Ved omhyggeligt at gå ned i alle tilgængelige detaljer åbner Peder Rasmussen vores øjne for en tid, hvor kunstnerne nødvendigvis også måtte være håndværkere. De skulle kunne banke rammer sammen, grundere lærreder, rive og blande egne farver til malerier og ligeledes keramikken. I en af de citerede opskrifter anfører Willumsen som ingrediens ”Poudre af Teglsten”, altså pulveriserede teglsten, som de ovennævnte murbrokker – lidt som man i dag tilsætter forskellige mængder og kvaliteter af chamotte, knust brændt ler. Ler er taknemmeligt ved at kunne genbruges, som man også kan knuse og genbruge betonbrokker.

Bogens vigtigste pointe, og Peder Rasmussens helt unikke bidrag til vor viden om ”Familievasen”, foldes gradvist ud, mens han med keramikerens faglige indsigt fortæller om glasurer, der ved ganske små forskelle i varmegrader og mængden af ilt i ovnen kan gå fra at være grønne til at blive røde. Klogt konkluderer han: ”hvis fødderne nu havde været grønne, eller gulgrønne, havde vasen pænt indordnet sig i den persiske farveskala…” Men det gør de ***ikke***. Fødderne skriger op i en hidsig orangerød tone. I sine erindringer taler Willumsen om at have fået noget forærende af ovnen… Som Peder Rasmussen overbevisende påpeger, kan det se ud som om fødderne var tænkt til at skulle være grønne, men i stedet blev røde. Indledningsvis har Willumsen nok været vred og irriteret, men må have forliget sig med tilfældighedernes genistreg. Helheden er blevet helt unik i kraft af det stærkt kontrasterende farvespil.

Bogen beretter om aspekter af kunstens historie uden at være formel kunsthistorie – eller rettere: breder kunstværkets fortælling ud i en personlig tone. Formen er

anderledes på en mere direkte, personlig vedkommende måde. ”Familievasen” har her givet anledning til et kig ind i et liv og et virke, som keramikerkollegaen, englænderen Edmund de Waal i bogen ”The Hare with the Amber Eye” gør en samling japanske netsuke-figurer til omdrejningspunkt for en medrivende slægtshistorie. Tilbage står kun at glæde sig til den **store** bog om Willumsens keramik set i en fransk og europæisk kontekst – Peder Rasmussen, har du mod på den opgave – måske i samspil med Edmund de Waal?

***Familie på træben*.** Om J.F. Willumsens Familievase. Af Peder Rasmussen. Aristo Bogforlag [Website: aristobogforlag.dk], København 2016. 200 s. ill. litt. noter. ib. 200 kr.